

O‘ZBEKISTON QONUNCHILIGI TAHLILI

ILMIY-TAHLILIY JURNAL
2025-YIL 4-SON

ОБЗОР ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УЗБЕКИСТАНА

НАУЧНО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
2025 ГОД № 4

UZBEKISTAN LAW REVIEW

SCIENTIFIC ANALYTICAL JOURNAL
2025 ISSUE 4

VOLUME 2 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/TSUL.UZLAWREV.2.4.

ISSN 2181-8118

DOI: 10.51788/TSUL.UZLAWREV.

**MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT
YURIDIK UNIVERSITETI**

“O‘zbekiston qonunchiligi tahlili” ilmiy-tahliliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2014-yil 21-iyulda 02-0074-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
E. Mustafayev, Y. Yarmolik,
Y. Mahmudov, K. Abduvaliyeva,
F. Muhammadiyeva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, E. Sharipov

Musahhih:
M. Tursunov

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: lawreview.uz
E-mail: uzlawreview@tsul.uz

Nashriyot litsenziyasi
№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 2025-yil 24-dekabrda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 9,5.
Adadi: 100. Buyurtma: № 211.

Bosmaxona litsenziyasi
29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik
universiteti

TAHRIR HAY'ATI**BOSH MUHARRIR**

S. Gulyamov – Toshkent davlat yuridik universiteti Kiber huquq kafedrasini mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI

I. Rustambekov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘quv ishlari bo‘yicha prorektor, yuridik fanlar doktori, professor – bosh muharrir o‘rinbosari

Sh. Xo‘jayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Intellektual mulk huquqi kafedrasini mudiri, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori – mas‘ul muharrir

O. Oqyulov – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik huquqi kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

A. Ener – Turkiyaning Anqara Haci Bayram universiteti dotsenti, Energetika nizolari arbitraj markazi bosh kotibi o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori

M. Bungenberg – Saarlend universiteti Yevropa instituti direktori, yuridik fanlar doktori

S. Tatar – Turkiyaning Anqara Yildirim Boyazid universiteti professori, yuridik fanlar doktori

J. Peeroo – Sarbonna Universiteti professori, Stone 36 yuridik firmasi advokati, yuridik fanlar doktori

B. Musayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro xususiy huquq fakulteti dekani, yuridik fanlar doktori, professor

Sh. Saydullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ommaviy huquq fakulteti dekani, yuridik fanlar nomzodi, professor

D. Habibullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik protsessual va iqtisodiy protsessual huquqi kafedrasini mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

S. Bozorov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘quv-uslubiy boshqarma (Regitrator ofis) boshlig‘i, yuridik fanlar doktori, professor

I. Bekov – Toshkent davlat yuridik universiteti Konstitutsiyaviy huquq kafedrasini mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

V. Ergashev – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Qonunchilik va huquqiy siyosat instituti direktor o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

Sh. Joldasova – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi huzuridagi Qonunchilik muammolari va parlament tadqiqotlari instituti bosh ilmiy xodimi, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

O. Xazratqulov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro xususiy huquq kafedrasini mudiri, yuridik fanlar nomzodi, professor

D. Suyunova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

D. Mahkamov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

D. Babadjanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik huquqi kafedrasini professori v.b., yuridik fanlar doktori

A. Matmurodov – Toshkent davlat yuridik universiteti Sud, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va advokatura kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

E. Rahmatov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xususiy huquq fakulteti yoshlar masalalari va ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha dekan o‘rinbosari, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

M. Turdaliyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro xususiy huquq kafedrasini mudiri o‘rinbosari, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Научно-аналитический журнал «Обзор законодательства Узбекистана» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 21 июля 2014 года с удостоверением № 02-0074.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:

Е. Ярмолик, Й. Махмудов,
Э. Мустафаев, К. Абдувалиева,
Ф. Мухаммадиева, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова, Э. Шарипов

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: lawreview.uz

E-mail: uzlawreview@tsul.uz

Издательская лицензия

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию

24.12.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 9,5. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 211.

Лицензия типографии

от 29.11.2023 № 174626

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент,

ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

С. Гулямов – доктор юридических наук, профессор, заведующий кафедрой киберправа Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

И. Рустамбеков – проректор Ташкентского государственного юридического университета по учебной работе, доктор юридических наук, профессор – заместитель главного редактора

Ш. Хужаев – заведующий кафедрой интеллектуальной собственности Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии (PhD) по юридическим наукам – ответственный редактор

О. Окюлов – профессор кафедры гражданского права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Энэр – доцент Университета Анкары Хаджи Байрам (Турция), заместитель генерального секретаря Арбитражного центра по энергетическим спорам, доктор права

М. Бунгенберг – директор Европейского института Саарского университета, доктор права

С. Татар – профессор Университета Анкары Йылдырым Беязит (Турция), доктор права

Ж. Пироо – профессор Сорбоннского университета, адвокат юридической фирмы Stone 36, доктор права

Б. Мусаев – декан факультета международного частного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Ш. Сайдуллаев – декан факультета публичного права Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук, профессор

Д. Хабибуллаев – заведующий кафедрой гражданского процессуального и экономического процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

С. Бозоров – начальник Учебно-методического управления Ташкентского государственного юридического университета (Registrar's Office), доктор юридических наук, профессор

И. Беков – заведующий кафедрой конституционного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

В. Эргашев – заместитель директора Института законодательства и правовой политики при Президенте Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

Ш. Жолдасова – ведущий научный сотрудник Института проблем законодательства и парламентских исследований при Олий Мажлисе Республики Узбекистан, доктор философии по юридическим наукам

О. Хазраткулов – заведующий кафедрой международного частного права Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук, профессор

Д. Суюнова – профессор кафедры уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Д. Махкамов – профессор кафедры экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Д. Бабаджанова – и.о. профессора кафедры гражданского права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Матмуродов – доцент кафедры суда, правоохранительных органов и адвокатуры Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

Э. Рахматов – заместитель декана факультета частного права Ташкентского государственного юридического университета по делам молодёжи и духовно-просветительской работе, доктор философии (PhD) по юридическим наукам, доцент

М. Турдиалиев – заместитель заведующего кафедрой международного частного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

"Uzbekistan Law Review" scientific and analytical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on July 21, 2014, with certificate number 02-0074.

The journal is included in the list of journals of the Supreme Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan. Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

Y. Yarmolik, Y. Makhmudov,
E. Mustafaev, K. Abduvalieva,
F. Mukhammadieva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, E. Sharipov

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Publishing department address:

100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: lawreview.uz

E-mail: uzlawreview@tsul.uz

Publishing license

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the
Printing

house on 24.12.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 9,5.

Units: 100. Order: № 211.

Printing house license

№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD**EDITOR-IN-CHIEF**

S. Gulyamov – Head of the Department of Cyberlaw of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

I. Rustambekov – Deputy Rector for Academic Affairs of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor - Deputy Editor-in-Chief

Sh. Khujaev – Head of the Department of Intellectual Property Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law - Executive Editor

O. Oqyulov – Professor of the Department of Civil Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Ener – Associate Professor of Ankara Haci Bayram University, Turkey, Deputy Secretary General of the Center for Arbitration of Energy Disputes, Doctor of Law

M. Bungenberg – Saarländ universiteti Yevropa instituti direktori, yuridik fanlar doktori Director of the European Institute of Saarland University, Doctor of Law

S. Tatar – Professor of Ankara Yıldırım Beyazid University, Turkey, Doctor of Law

J. Peeroo – Professor of the University of Sarbonne, lawyer of the law firm Stone 36, Doctor of Law

B. Musaev – Dean of the Faculty of Private International Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

Sh. Saydullaev – Dean of the Faculty of Public Law of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences, Professor

D. Habibullaev – Head of the Department of Civil Procedural and Economic Procedural Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

S. Bozorov – Head of the Educational and Methodological Department (Registration Office) of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

I. Bekov – Head of the Department of Constitutional Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

V. Ergashev – Deputy Director of the Institute of Legislation and Legal Policy under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

Sh. Joldasova – Chief Research Fellow of the Institute of Legislation Problems and Parliamentary Research under the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

O. Khazratkulov – Head of the Department of Private International Law of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences, Professor

D. Suyunova – Professor of the Department of Criminal Procedure Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

D. Mahkamov – Professor of the Department of Environmental Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

D. Babadjanova – Acting Professor of the Department of Civil Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Matmurodov – Associate Professor of the Department of Court, Law Enforcement Agencies and Advocacy of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

E. Rahmatov – Deputy Dean for Youth Affairs and Spiritual and Educational Affairs of the Faculty of Private Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

M. Turdialiyeu – Deputy Head of the Department of Private International Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

- 8 **ESHTURDIYEVA FARANGIZ BAXODIR QIZI**
Qonun ijodkorligi jarayonida lobbizmni tartibga solishning siyosiy-huquqiy zaruriyati

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 16 **MAMANAZAROV SARDOR SHUHRATOVICH**
Biotexnologiya sohasida ishlab chiqarish sirlari (nou-xau): nazariy-huquqiy tahlil
- 24 **ALLAKULIYEV MIRJALOL DAVRONBEKOVICH**
O'zbekiston fuqarolik huquqida delikt majburiyatini amalga oshirish bilan bog'liq muammolar: qiyosiy-huquqiy tahlil va takomillashtirish yo'llari

12.00.06 – TABIIY RESURSLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

- 36 **SADIKOVA DILAFRUZ RADJABOVNA**
Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishda sun'iy intellektning o'rni: AQSh, Yevropa Ittifoqi va O'zbekiston qonunchiligi misolida

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

- 48 **USMANOVA SURAYYO BULTAKOVNA**
JSTga qo'shilish jarayonida turizmga oid milliy qonunchilikni muvofiqlashtirish masalalari
- 58 **BEKIMBETOVA TUMARIS BEKPOLAT QIZI**
Milliy tartibga solish tizimiga raqamli xizmatlar to'g'risidagi akt yondashuvini joriy etish istiqbollari
- 68 **XOLMIRZAYEVA SHOXISTA ARZIQL QIZI**
Transmilliy xavf sifatida noqonuniy migratsiya: nazariy va amaliy tahlil

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

- 75 **AHMADJONOV MURODULLO NURALI O'G'LI**
Korrupsion tarmoqlar murakkabligini o'rganishning ilmiy modeli

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

8 ЭШТУРДИЕВА ФАРАНГИЗ БАХОДИР КИЗИ

Политическая и правовая необходимость регулирования лоббизма в законодательном процессе

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

16 МАМАНАЗАРОВ САРДОР ШУХРАТОВИЧ

Производственные секреты (ноу-хау) в сфере биотехнологий: теоретико-правовой анализ

24 АЛЛАКУЛЛИЕВ МИРЖАЛОЛ ДАВРОНБЕКОВИЧ

Проблемы реализации деликтных обязательств в гражданском праве Узбекистана: сравнительно-правовой анализ и пути совершенствования

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

36 САДИКОВА ДИЛАФРУЗ РАДЖАБОВНА

Роль искусственного интеллекта в использовании возобновляемых источников энергии: на примере законодательства США, Европейского союза и Республики Узбекистан

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

48 УСМАНОВА СУРАЙЁ БУЛТАКОВНА

Вопросы гармонизации национального законодательства о туризме в процессе вступления в ВТО

58 БЕКИМБЕТОВА ТУМАРИС БЕКПОЛАТ КИЗИ

Перспективы имплементации подхода Digital Services Act в национальную систему регулирования

68 ХОЛМИРЗАЕВА ШОХИСТА АРЗИКУЛ КИЗИ

Незаконная миграция как транснациональная угроза: теоретический и практический анализ

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

75 АХМАДЖОНОВ МУРОДУЛЛО НУРАЛИ УГЛИ

Научная модель изучения сложности коррупционных сетей

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

- 8 **ESHTURDIEVA FARANGIZ BAKHODIR KIZI**
The political and legal necessity of regulating lobbying in the law-making process

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 16 **MAMANAZAROV SARDOR SHUHRATOVICH**
Secrets of production (know-how) in the field of biotechnology: theoretical and legal analysis
- 24 **ALLAKULIEV MIRJALOL DAVRONBEKOVICH**
Challenges in the implementation of tort liability in the civil law of Uzbekistan: comparative legal analysis and ways to improve

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

- 36 **SADIKOVA DILAFRUZ RADJABOVNA**
The role of artificial intelligence in the use of renewable energy sources: on the example of the legislation of the USA, the European Union, and Uzbekistan

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

- 48 **USMANOVA SURAYYO BULTAKOVNA**
Issues of harmonizing national legislation related to tourism in the process of joining the WTO
- 58 **BEKIMBETOVA TUMARIS BEKPOLAT KIZI**
Prospects for implementing the digital services act approach in the national regulation system
- 68 **KHOLMIRZAEVA SHOKHISTA ARZIQUL KIZI**
Illegal migration as a transnational risk: theoretical and practical analysis

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

- 75 **AHMADJONOV MURODULLO NURALI UGLI**
A scientific model for examining the complexity of corruption networks

Kelib tushgan / Получено / Received: 08.11.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 09.12.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 24.12.2025

DOI: 10.51788/tsul.uzlawrev.2.4./MHBP4239

UDC: 341(045)(575.1)

JSTGA QO'SHILISH JARAYONIDA TURIZMGA OID MILLIY QONUNCHILIKNI MUVOFIQLASHTIRISH MASALALARI

Usmanova Surayyo Bultakovna,

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti
professori v.b., yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

ORCID: 0000-0002-6624-7685

e-mail: s.b.usmanova@uwed.uz

Annotatsiya. Maqolada O'zbekiston Respublikasining Jahon Savdo Tashkilotiga a'zo bo'lish jarayonida turizm sohasiga oid milliy qonunchilikni Xizmatlar savdosi bo'yicha bosh kelishuv (GATS) talablariga moslashtirish bilan bog'liq dolzarb masalalar tahlil qilingan. Tadqiqotning asosiy maqsadi turizm xizmatlari bozorini bosqichma-bosqich liberallashtirish, litsenziyalash hamda sertifikatlash tartib-taomillarini soddalashtirish zaruratini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqot jarayonida qiyosiy-huquqiy, normativ-huquqiy va tahliliy metodlardan foydalanilgan. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, xalqaro standartlarga mos huquqiy bazani shakllantirish turizm sohasining raqobatbardoshligini oshiradi. Tadqiqot xulosalari turizm siyosatini takomillashtirish va GATS majburiyatlarini milliy qonunchilikka joriy etishda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: JST, GATS, turizm qonunchiligi, liberallashtirish, investitsiya, milliy manfaatlar

ВОПРОСЫ ГАРМОНИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О ТУРИЗМЕ В ПРОЦЕССЕ ВСТУПЛЕНИЯ В ВТО

Усманова Сурайё Бултаковна,

доктор философии по юридическим наукам, и. о. профессора
Университета мировой экономики и дипломатии

Аннотация. В статье проанализированы актуальные вопросы, связанные с приведением национального законодательства Республики Узбекистан в сфере туризма в соответствие с требованиями Генерального соглашения по торговле услугами (GATS) в процессе присоединения страны к Всемирной торговой организации. Основной целью исследования является научное обоснование необходимости поэтапной либерализации рынка туристических услуг, а также упрощения процедур лицензирования и сертификации. В ходе исследования использованы сравнительно-правовой, нормативно-правовой и аналитический методы. Полученные результаты показывают, что формирование правовой базы, соответствующей международным стандартам, способствует повышению конкурентоспособности туристической отрасли. Выводы исследования обладают практическим значением для совершенствования туристической политики и имплементации обязательств по GATS в национальное законодательство.

Ключевые слова: ВТО, ГАТС, туристическое законодательство, либерализация, инвестиции, национальные интересы

ISSUES OF HARMONIZING NATIONAL LEGISLATION RELATED TO TOURISM IN THE PROCESS OF JOINING THE WTO

Usmanova Surayyo Bultakovna,

Acting Professor of the University of World Economy
and Diplomacy,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Abstract. The article analyzes topical issues related to harmonizing the national legislation of the Republic of Uzbekistan in the tourism sector with the requirements of the General Agreement on Trade in Services (GATS) in the context of the country's accession to the World Trade Organization (WTO). The purpose of the study is to provide a scientific justification for the need to gradually liberalize the tourism services market and to simplify licensing and certification procedures. The research employs comparative legal, normative-legal, and analytical methods. The findings indicate that the formation of a legal framework aligned with international standards enhances the competitiveness of the tourism sector. The conclusions of the study have practical significance for improving tourism policy and implementing GATS commitments into national legislation.

Keywords: WTO, GATS, tourism legislation, liberalization, investment, national interests

Kirish

Dunyoning ko'p hududlarida qo'llanadigan cheklangan rivojlanish usullariga nisbatan xalqaro turizmni erkinlashtirish taraqqiyotga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. U millatlar, madaniyatlarni demokratiya hamda fikr erkinligi, global tinchlik va o'zaro tushunish, inson huquqlariga hurmat va samarali boshqaruv g'oyalariga yaqinlashtirishi mumkin. Bu eski, atrof-muhitga zararli texnologiyalar o'rniga zamonaviyroq qurilmalarning joriy etilishiga olib kelishi, shuningdek, u barqaror rivojlanish muammolarini hal qilishda zarur bo'lgan mablag'larni yuzaga keltirishi ehtimoli ham yo'q emas. Ushbu o'zgarishlarning ro'yobga chiqishi duch kelayotgan to'siqlarni yengib o'tish qobiliyatimizga bog'liq. Hokman ta'kidlaganidek, "GATSni kelajakdagi erkinlashtirish uchun platforma sifatida ko'rish eng to'g'ri yo'l bo'lib, agar izohlar kiritilgan bo'lsa, uni hech qanday erkinlashtirishga olib kelmagan vosita sifatida emas, balki aynan boricha qabul qilish lozim" (Hockman, 1993).

Dastlabki JST a'zolari xizmatlar savdosiga oid munosabatlarni liberallashtirishni istamadilar. JSTga yangi qo'shilgan a'zolar (garchi savdo ta'siri nuqtayi nazaridan bo'lmasa ham) yo ishontirish yo majbur bo'lish yoki qisman ikkalasi tufayli sezilarli darajada ko'proq liberallashtirdilar (Mitsuo et al., 2009).

Dastavval GATSni ishlab chiqish ochiq bozorlar va global kirish imkoniyatini oshirishga emas, balki tenglik, ishtirok etish va rivojlanish kabi kengroq masalalarga asoslanishi kerak edi. Agar shunday bo'lsa, GATS rag'batlantiradigan boshqaruvdagi o'zgarishlarga bardosh berish, resurslarni mahalliy jamoalarga yo'naltira olish va yuzaga keladigan ekologik bosimlarni yengish uchun mexanizmlar yaratilishi kerak bo'ladi (Darren, 2002).

O'zbekiston Respublikasida turizm sohasi nisbatan yosh bo'lib, qo'llab-quvvatlashni talab qiladi, ayniqsa, uning ish o'rinlarini yaratish va ishsiz aholini ish bilan ta'minlashdagi ijtimoiy omilini hisobga olgan holda hukumatning mazkur sohada oldiga qo'yilgan vazifalaridan

biri mamlakatda turizm infratuzilmasini rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish, investitsiyalarni jalb qilish, mamlakat ichida muqobil imkoniyatlar yaratish va tashqi va ichki turizm maqsadida choralar ko'rishdan iborat. Bizning nuqtayi nazarimizga ko'ra, xorijiy davlatlarning yirik sayyohlik kompaniyalari va jahon turizm sanoati yetakchilarining bozorga kirishi mamlakatimizdagi yosh kompaniyalarning past raqobatbardoshlik xavfini keltirib chiqaradi hamda keyinchalik ularning bankrotligiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, turizm bo'yicha tashqi savdo balansiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan, fuqarolarimizni chet ellarga jo'natish bilan shug'ullanadigan mamlakat kompaniyalarida xorijiy kapital ulushini cheklash muhim bo'lardi.

Asosiy qism

O'zbekistonning ushbu tashkilotga a'zoliqi mamlakat uchun qanday mazmun kasb etadi degan savolga biroz to'xtalsak. X. Islamxo'jayevning (2020) fikriga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi hukumati tanlagan ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotini rivojlantirishga, ochiq demokratik jamiyat qurishga qaratilgan yo'lga xalqaro savdo tizimida faol ishtirok etmay va uning afzalliklaridan foydalanmay turib, erishib bo'lmaydi. Bular orasida eng ochig'i va bashorat qilish mumkin bo'lgani Jahon Savdo Tashkiloti (JST)ga a'zo mamlakatlar bozorlariga kirish, chet el investitsiyalarini jalb qilish uchun maqbul shart-sharoitlarni, savdo-sotiqning jahon qoidalarini shakllantirishda ishtirok etish imkoniyatini yaratish, savdo-sotiqqa doir nizolarni hal etishning JST tizimidir. Bundan tashqari, JST o'z faoliyatida nafaqat xalqaro savdo masalalariga, balki tashqi iqtisodiy faoliyat sohasiga kiruvchi deyarli barcha masalalarga u yoki bu tarzda daxl qiladi.

Bundan tashqari, JSTga qo'shilish savdo aylanmasining ko'payishi, tovar raqobatining kuchayishi va buning natijasida narxlarning pasayishidan iborat sof iqtisodiy afzalliklarga ham ega. D.D. Abdurasulova (2021) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tashqi savdo almashinuvining ko'pgina hollarida O'zbekiston uchun jahon bozorlariga chiqish qiyin kechmoqda, chunki respublikamiz eksport-import operatsiyalarining 2/3 qismi JSTga a'zo davlatlar ulushiga to'g'ri keladi. O'zbekistonning milliy mahsuloti mazkur davlatlarning bozorlarida nafi kamroq shartlarda taqdim etilgan. Tadqiqotchining fikricha, transformatsiya maqsadlariga erishish va raqobatbardosh iqtisodiy tizimni shakllantirish Jahon Savdo Tashkiloti bitimlarida taqdim etilgan global iqtisodiyot mexanizmlariga qo'shilish zaruratini keltirib chiqaradi.

Mamlakat Prezidenti Sh. Mirziyoyev 2023-yilning 19-sentabrida BMT Bosh Assambleyasining 78-sessiyasidagi nutqida Jahon Savdo Tashkilotiga to'laqonli a'zo bo'lishni iqtisodiyotimizni liberallashtirish yo'lidagi ustuvor vazifa sifatida ta'kidladi. "O'zbekiston-2030" taraqqiyot strategiyasida ham bu tashkilotga a'zolik alohida maqsad sifatida belgilangan. O'zbekiston Respublikasi JSTni ta'sis etish to'g'risidagi Marokash kelishuviga qo'shilish va davlatning JSTga a'zo bo'lishi to'g'risidagi protokolni imzolash orqali tashkilotga to'laqonli a'zo bo'ladi, shu jumladan, Marokash kelishuvlar paketining bir qismi sanaluvchi GATS bitimining ham ishtirokchisiga aylanadi.

Yana bir e'tiborli jihati O'zbekiston Respublikasining 2023-yil 30-aprel kuni umumxalq ovoz berish yo'li bilan qabul qilingan yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi 67-moddasida: "Davlat qulay investitsiyaviy va ishbilarmonlik muhitini ta'minlaydi. Tadbirkorlar qonunchilikka muvofiq har qanday faoliyatni amalga oshirishga va o'z faoliyati yo'nalishlarini mustaqil ravishda tanlashga haqli. O'zbekiston Respublikasi hududida iqtisodiy makon birligi, tovarlar, xizmatlar, mehnat resurslari va moliyaviy mablag'larning erkin harakatlanishi kafolatlanadi. Monopol faoliyat qonun bilan tartibga solinadi va cheklanadi", – deyilgan.

Shu bilan birga, Jahon Savdo Tashkiloti, jumladan, Yevropa Ittifoqi a'zolari bilan muzokaralar jarayonida o'zaro yon berishni ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi turoperator va sayyohlik agentliklari ustav fondidagi xorijiy kapitalga qo'yilgan cheklovlarni bekor qilishga rozi bo'lmoqda. Bunda O'zbekiston Respublikasining prinsipial pozitsiyasi xorijiy fuqarolar va yuridik shaxslarning gidlar (gid-tarjimonlar) xizmatlarini ko'rsatish faoliyatini cheklash zarurati hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi hududida gidlar (gid-tarjimonlar) va ekskursiya rahbarlari O'zbekiston Respublikasi fuqarolari yoki rezidentlari bo'lishi shartligi muzokaralarda kelishilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida turizm sohasi nisbatan yangi va rivojlanayotgan yo'nalish hisoblanadi. U iqtisodiyotda ijtimoiy ahamiyatga ega soha bo'lib, yangi ish o'rinlari yaratish va ishsizlikni kamaytirish nuqtayi nazaridan muhim omil sanaladi. Biroq so'nggi yillarda, xususan, COVID-19 pandemiyasi davrida bu soha jiddiy zarar ko'rdi:

- 2019-yilda 6,7 million sayyoh tashrif buyurgan bo'lsa,
- 2020-yilda bu ko'rsatkich 1,5 milliongacha qisqardi,
- 2022-yilda esa sayyohlar soni 5,2 millionga yetdi.

Bu bilan birga, pandemiya keyin ko'plab turistik agentliklar, gidlar va boshqa xizmat ko'rsatuvchi subyektlar faoliyatini to'xtatgan yoki qisqartirgan.

Ma'lumki, 2017-yildan O'zbekiston hukumati turizmni strategik soha deb e'tirof etgan. Jumladan, turizm infratuzilmasini rivojlantirish, investitsiyalarni jalb qilish hamda ichki turizmni rag'batlantirish orqali aholining xorijiy safarlariga to'sqinlik qilmaydigan, lekin mamlakat ichida ham sayohat qilish imkonini yaratadigan muqobil xizmatlar bilan ta'minlash masalalari nazarda tutiladi.

Yevropa Ittifoqi O'zbekistondan turizm xizmatlari sektorida xorijiy kapitalga qo'yilgan cheklovlarni olib tashlashni so'ramoqda. O'zbekiston bu talabga nisbatan ehtiyotkorona yondashmoqda, zero, chet el kapitalining kirib kelishi raqobatni kuchaytirib, mahalliy, ayniqsa, yangi tashkil etilgan kompaniyalarni bankrotlikka olib kelish xavfi bor. Shu sababli, xorijiy sarmoyadorlar faqatgina tajribali (kamida 5 yil faoliyat yuritgan) kompaniyalar bo'lishi kerak, degan talab qo'yilgan. Turistik xizmatlar, ayniqsa, gid (gid-tarjimon) faoliyatini esa faqat O'zbekiston fuqarolari yoki rezidentlari bajarishi shart, degan qat'iy pozitsiya mavjud.

O'zbekistonning hozirgi yondashuvi bir tomondan ichki bozorni himoya qilishga qaratilgan bo'lsa, boshqa tomondan JST a'zoligi yo'lida murosali pozitsiyani ham ko'rsatmoqda. Buning natijasida chet el investitsiyalariga nisbatan cheklovlar sekin-asta yumshatilmoqda. Lekin (ichki bozorni himoya qilish maqsadida) milliy manfaatlar, xususan, madaniy merosni saqlash va ijtimoiy bandlikka zarar yetkazmaslik tamoyillariga sodiqlik saqlanmoqda. Hukumatning qo'llab-quvvatlash mexanizmlari faqat mahalliy yuridik shaxslar va fuqarolarga mo'ljallangani bilan ichki iqtisodiy himoya saqlanmoqda.

Turizm xizmatlari savdosini liberallashtirish bevosita umumiy xizmatlar sohasidagi iqtisodiy munosabatlarni erkinlashtirish bilan bog'liqdir. Shu bois mazkur sohaning normalarini milly qonunchilikka moslashtirish aloqador sohalardagi qonunchilikni liberalashtirishga asoslanadi.

Misol tariqasida, AQShning tashqi savdo siyosatini tartibga soluvchi muhim hujjatlardan biri – 1984-yildagi "Savdo va ta'riflar to'g'risida"gi qonunini olaylik. U Ronald Reygan davrida qabul qilingan bo'lib, AQShning xalqaro savdodagi manfaatlarini himoya qilish, erkin savdoni rivojlantirish va adolatsiz savdo amaliyotlariga qarshi choralarni kuchaytirishga qaratilgan edi.

Uning muhim jihatlaridan biri xizmatlar savdosini tartibga solish bilan bog'liq bo'lgan. Xususan, uning xizmatlar savdosidagi ahamiyati quyidagilarda ko'rinadi:

1. Xizmatlar bo'yicha xalqaro muzokaralarga yo'l ochdi:

- 1980-yillarda xizmatlar (bank, sug'urta, transport, axborot texnologiyalari, telekommunikatsiya va boshqalar) xalqaro savdoda tobora muhim bo'lib borayotgan edi;
- qonun AQSh hukumatiga nafaqat tovarlar, balki xizmatlar savdosi bo'yicha ham xalqaro kelishuvlar tuzish vakolatini berdi.

2. *Fast Track Authority* (tezlashtirilgan tartib):

- prezident xizmatlar savdosi bo'yicha bitimlarni tezlashtirilgan tartibda Kongressga kiritishi mumkin bo'ldi;
- bu keyinchalik GATT muzokaralarining yangi bosqichi – Urugvay Raundi (1986–1994)da xizmatlar savdosini xalqaro savdo tizimiga qo'shishda hal qiluvchi rol o'ynadi.

3. Xizmatlarni xalqaro savdo tizimiga kiritish:

- 1984-yildagi qonun AQSh pozitsiyasini aniqlab berdi: AQSh xizmatlar bozorini ochishni talab qildi va boshqa davlatlar bozorlariga o'z xizmat ko'rsatuvchi kompaniyalarini kiritishni boshladi;
- bu jarayon natijasida 1995-yilda Jahon Savdo Tashkiloti (JST) doirasida Xizmatlar savdosi bo'yicha umumiy kelishuv (GATS) qabul qilindi.

4. AQSh xizmat ko'rsatuvchi kompaniyalarini himoya qilish:

- qonun xorijiy davlatlar tomonidan AQSh banklari, sug'urta kompaniyalari va texnologiya firmalariga qo'yilayotgan cheklolarga qarshi huquqiy asos bo'ldi;
- bu orqali AQSh o'z xizmat ko'rsatuvchi kompaniyalarini xalqaro miqyosda raqobatbardosh qilishni maqsad qilgan.

1984-yilgi qonunning xizmatlar savdosini tartibga solishda uch asosiy ahamiyati mavjud:

1. AQShga xizmatlar bo'yicha xalqaro bitimlar tuzish vakolatini berdi.

2. Xizmatlar savdosini global savdo qoidalariga kiritishga asos bo'ldi (GATS orqali).

3. AQSh xizmat ko'rsatuvchi sektorini himoya qildi va xorij bozorlariga kirishini osonlashtirdi.

Ya'ni bu qonun tufayli xizmatlar savdosi ilk bor jiddiy tarzda xalqaro savdo siyosatining bir qismiga aylandi. 1984-yilgi qonun AQShning JSTdagi pozitsiyalarini belgilab bergan hujjatlardan biri bo'lgani uchun O'zbekiston JSTga a'zo bo'lish jarayonida AQSh talab va shartlarini hisobga olishi kerak bo'ldi.

Bu qonun O'zbekistonga bevosita emas, balki bilvosita ta'sir qilgan. Ya'ni u global savdo qoidalarini shakllantirgan va mustaqillikdan keyingi O'zbekiston–AQSh savdo munosabatlariga huquqiy asos bo'lib xizmat qilgan.

Ma'lumot uchun, 2023-yilda turizm xizmatlari eksporti 2,1 mlrd dollarni, transport xizmatlari esa 1,6 mlrd dollarni tashkil etdi. Umumiy xizmatlar eksporti 4,823 mlrd dollarga yetib, 119 foiz o'sish qayd etildi.

JSTning Xizmatlar savdosi to'g'risidagi bosh kelishuvi (GATS) bo'yicha turizm eng ochiq va erkinlashtirilgan yo'nalishlardan biri. Bu O'zbekiston global savdo tizimiga kirganida turizm xizmatlari o'ziga xos "eksport quroli" bo'lishi mumkin, demakdir.

1984-yildagi AQSh qonunida *Fast Track Authority* (savdo bitimlarini tezlashtirilgan tartibda ratifikatsiya qilish), adolatsiz savdo amaliyotlariga qarshi choralar, xizmatlar savdosini tartibga solish, bozorlarni ochish va ichki ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish asosiy yo'nalishlar edi.

O'zbekistonda "Tashqi iqtisodiy faoliyat to'g'risida"gi Qonunni AQShning 1984-yildagi "Savdo va ta'riflar to'g'risida"gi qonuni asosida implementatsiya qilish orqali sezilarli darajada takomillashtirish mumkin.

1. “Tashqi iqtisodiy faoliyat to‘g‘risida”gi Qonun (1991-y., hujjat yangi tahrirda qabul qilingan). Bu qonun xizmatlar va tovar savdosi, xalqaro bitimlar va tashqi iqtisodiy munosabatlarni tartibga soladi. Qonun moddalarini quyidagi qo‘shimchalarni kiritish orqali takomillashtirish taklif etiladi. Qonunning 10-moddasi (“Xalqaro iqtisodiy va moliyaviy hamkorlik”)ga qo‘shimcha sifatida:

– “*Xizmatlar savdosi bo‘yicha xalqaro bitimlarni tuzish va ratifikatsiya qilish bo‘yicha Fast-Track tartibi joriy etiladi*” jumlasini kiritish.

11-modda (“Tashqi savdo faoliyati”)dagi “xizmatlar” kontseptsiyasida:

– transport, AT, turizm, bank, sug‘urta xizmatlarini alohida ajratib ko‘rsatish;
– adolatsiz savdo (demping, subsidiya) bo‘yicha javob choralarini kiritish (masalan, vaqtinchalik tarif/kvo ta‘siri) maqsadga muvofiq.

2. “Raqobat to‘g‘risida”gi Qonun (2012-y.) adolatsiz savdo amaliyotlariga qarshi (masalan, demping va subsidiya) kurashish mexanizmini belgilaydi. Demping va subsidiya bo‘yicha bozorni buzuvchi amaliyotlarga qarshi favqulodda chora ko‘rish mexanizmini ishlab chiqish (masalan, vaqtinchalik qo‘shimcha boj yoki sanksiyalar joriy qilish imkoniyati) taklif etiladi.

3. “Bojxona kodeksi” (1997-y., yangi tahrirda qabul qilingan). Bu kodeks import va eksport tartibini, shuningdek, transport va tovarni rasmiylashtirish bo‘yicha aniq qoidalarni belgilaydi. Kodeks moddalariga quyidagi qo‘shimchalarni kiritish taklif etiladi.

Iqtisodiy siyosat choralari (masalan, 15-moddaga) bozorning himoyasi va eksportni rag‘batlantirishga yo‘naltirilgan chora-tadbirlarni, masalan, xizmatlar eksporti (turizm, tranzit transport) uchun vaqtincha boj imtiyozlari yoki tarif zarar qoplamalarini kiritish maqsadga muvofiq.

“Tashqi iqtisodiy faoliyat to‘g‘risida”gi Qonunning 10- va 11-moddalariga kiritiladigan qo‘shimchalar *Fast-Track* tizimi va xizmatlar savdosi bo‘yicha bitimlar uchun yuridik asos bo‘lib xizmat qiladi.

1984-yilgi AQSh qonunidagi *Fast Track* mexanizmlari, xizmatlar savdosi tartibi, adolatsiz savdoga qarshi chora ko‘rish va ichki ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish yo‘nalishlari O‘zbekistonning yuqoridagi qonunlari orqali samarali implementatsiya qilinishi mumkin.

Tizimli tarzda tahlil etiladigan bo‘lsa, O‘zbekistonning GATS (*General Agreement on Trade in Services*), ya‘ni Xizmatlar savdosi bo‘yicha bosh kelishuvga a‘zo bo‘lib, JST doirasida turizm sohasiga taalluqli qonunlarga qanday o‘zgartirishlar va qo‘shimchalar joriy etish jarayoni quyidagilarni qamrab olishi lozim:

1. Turizm xizmatlari GATS doirasida tartibga solinadi.

GATS turizm va sayyohlik xizmatlarini xizmatlar sohasining bir qismi sifatida tartibga soladi. Yetkazishning to‘rt rejimi, ya‘ni xizmatni chet elga yetkazish, iste‘mol uchun chet elga borish, tijorat ishtiroki (filial ochish) va shaxsiy yetkazish turizmga ham tegishlidir. JST a‘zolari turizmning har bir kichik sohasi (mehmonxona, restoran, sayyohlik agentliklari, qo‘llanmalar va boshqalar) bo‘yicha majburiyatlar ro‘yxatini tayyorlaydi va bu rejimlarni aniq belgilaydi.

2. Regulyatorlik (nazoratni amalga oshirish), milliy davra va chet el investorlar uchun teng sharoit yaratish zarurati.

Ma‘lumki, GATS bo‘yicha milliy rejim (*national treatment*) va eng ko‘p qulaylik tug‘diruvchi rejim (MFN) prinsiplari amal qiladi. Bunda odatda chet el firmalari uchun O‘zbekiston ichki bozorida teng sharoit yaratish – masalan, sayyohlik agentliklari, turoperatorlarining joriy etilish rejasi va chet el kapitali ulushiga oid cheklavlarning bekor qilinishi talab etiladi.

3. Milliy qonunchilik bazasini turizm xizmatlariga moslashtirish.

O'zbekistonda 2019-yilda "Turizm to'g'risida"gi Qonun qabul qilingan bo'lib, unda turizm agentliklarining faoliyati litsenziya asosida amalga oshirilishi, turizm xizmatlarining turlari (madaniy, gastronomik, biznes, ekologik va h.k.) aniq kiritilgan. Shu va boshqa aloqador qonunchilikka JST talablariga mos ravishda qo'shimchalar kiritish lozim.

4. GATS asosida xalqaro tajribaga mos keladigan maxsus dastur tuzish zarurati.

Ilmiy tadqiqotlar hamda xorijiy davlatlar tajribasidan kelib chiqib, O'zbekistonda GATSGa mos ravishda turizm xizmatlari tartibini aniqlash, chet el agentliklariga bozorni ochish, milliy manfaatlarni hisobga olgan holda maxsus harakatlar dasturi ishlab chiqish tavsiya etiladi.

Milliy qonunchilikni moslashtirish talabidan kelib chiqib, yuqoridagi qonunlar bilan bir qatorda yana bir qancha normativ huquqiy hujjatlarga o'zgartirish hamda qo'shimchalar kiritish taklif etiladi.

Xususan,

1. Qonunlar:

A) "Turizm to'g'risida"gi Qonunning (O'RQ-549, 2019-y.) 3-moddasi ("Asosiy tushunchalar"). Hozirgi ta'rifda gid va ekskursovodlar "O'zbekiston Respublikasi rezidenti bo'lgan jismoniy shaxs" deb cheklanadi. Ushbu ta'rif "gid (ekskursovod) – O'zbekiston hududida qonuniy asosda faoliyat yuritayotgan jismoniy shaxs (rezident yoki norezident), belgilangan malaka talablari asosida xizmat ko'rsatuvchi mutaxassis" deya kengaytirilishi taklif etiladi.

GATSnig milliy rejim va bozorga kirish tamoyillariga muvofiq a'zo davlatlar diskriminatsion rezidentlik talabini olib tashlaydi. Lekin mazkur taklif yuzasidan tadqiqotchi O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasida faoliyat yurituvchi xodimlar bilan olib borgan intervyularda bu inobatga olinmasligi ta'kidlandi. Zero, amaliyotga ko'ra, JSTga kirish jaryonida davlatlar milliy manfaatlaridan kelib chiqqan holda muayyan sohalarga xorijiy yuridik shaxslarning kirishi bo'yicha cheklovlar qo'yishga vakolatlidir.

Masalan, Rossiya Federatsiyasi misolida tahlil qilsak, mamlakat o'zining Maxsus majburiyatlar ro'yxatida turizm sohasida quyidagi xizmat turlarini (JST tasnifiga ko'ra) belgilagan: turoperatorlar va turagentlar xizmatlari; ekskursiya xizmatlari, mehmonxona va restoran xizmatlari (shu jumladan, ovqatlanish xizmatlari).

Birinci ikki yetkazib berish usuli bo'yicha Rossiya xorijiy yetkazib beruvchilar uchun sayohat xizmatlari bozorini to'liq ochadi. Yetkazib berishning uchinchi usuli – tijorat mavjudligi bo'yicha Rossiya cheklovlar qo'yadi, ya'ni faqat Rossiya Federatsiyasining yuridik shaxsi mehmonxona va restoran faoliyati bilan shug'ullanishiga ruxsat beriladi. Turoperatorlar va sayyohlik agentliklariga xizmat ko'rsatuvchi, shuningdek, ekskursiya xizmatlarini taqdim etuvchi kompaniyalar uchun xorijiy tijorat mavjudligi (xorijiy kompaniyalar filiallarini ochishga) faqat tijorat tashkiloti hisoblangan Rossiya Federatsiyasining yuridik shaxsi shaklida ruxsat etiladi. Shu jumladan, gidlar ham davlat fuqarolari bo'lishi lozim. Chet el ishtiroki bo'lgan tijorat tashkilotining xorijiy a'zosi turoperator xizmatlarini ko'rsatish tajribasiga ega bo'lgan yuridik shaxs bo'lishi shart (Azar, 1999).

Tadqiqotchi olgan intervyular davomida ta'kidlanishicha, mamlakat fuqarosi bo'lmagan gidning O'zbekiston tarixini turli manbalardan o'rgangan holda turistlarga ma'lumotlar berishi davlatimiz haqida yolg'on tasavvurlar shakllanishiga sabab bo'ladi, mazkur cheklov o'rnatilishining muhim sabablaridan biri ushbu holatning oldini olishdan iborat. Yolg'on ma'lumotlar bilan tasavvur uyg'otish esa, o'z navbatida, davlatning xalqaro nufuziga ta'sir qilishi mumkin.

Qozog'iston Respublikasi 2015-yilda Jahon Savdo Tashkilotiga a'zo bo'lib, turizm xizmatlari sohasida GATS majburiyatlarini bosqichma-bosqich joriy etgan. Xususan, turoperatorlik va mehmonxona xizmatlari bo'yicha xorijiy investorlar uchun bozorga kirish imkoniyati yaratilgan. Shu bilan birga, Qozog'iston gid-ekskursovodlik faoliyatini milliy fuqarolar bilan cheklagan, xorijiy kompaniyalarning faoliyati esa asosan mahalliy yuridik shaxs shaklida amalga oshirilishini talab qilgan. Ushbu yondashuv milliy manfaatlarni himoya qilgan holda liberallashtirish imkonini bergan (Ibragimova, 2020).

A) "Turizm to'g'risida"gi Qonunning 20-("Turistik faoliyatni litsenziyalash"), 21-22-23-moddalariga qo'shimcha bandlar kiritish tavsiya etiladi:

20-modda (yangi 4–7-qismlar):

1. "Litsenziya talablari va tartib-taomillari obyektiv, oshkora va mutanosib bo'lishi shart; ular GATSning VI-moddasiga muvofiq xodimlarning malakasini hamda iste'molchi xavfsizligini ta'minlash uchun keragidan ortiq to'siqlarni yaratmasligi lozim".

2. "Turoperatorlik va turagentlik faoliyatiga kirishda iqtisodiy ehtiyoj testi (ENT), kvotalar yoki filiallar sonini cheklash kabi miqdoriy cheklovlar taqiqlanadi (O'zbekistonning GATS majburiyatlar jadvalida boshqa qoidalar qayd etilmagan bo'lsa)".

3. "Xorijiy yuridik shaxslar tomonidan filial/vakolatxona (3-rejim) orqali ko'rsatiladigan turizm xizmatlariga nisbatan milliy rejim va MFN tamoyillariga zid bo'lgan talablar qo'yilmaydi".

21-modda ("Sertifikatlashtirish") – texnik talablar bo'yicha:

"Sertifikatlashtirish mezonlari xalqaro tan olingan standartlarga (masalan, ISO) mos bo'ladi va rezidentlik/asosiy joylashuv mezonlari bo'yicha farqlashga yo'l qo'yilmaydi; loyihalar kamida 60 kun oldin jamoatchilik muhokamasi uchun e'lon qilinadi".

22-modda ("Standartlashtirish") – shaffoflik:

"Turizm xizmatlariga oid yangi standartlar bo'yicha oldindan xabardor qilish va izohlar qabul qilish tartibi belgilanadi (kamida 60 kun), qabul qilingach matnlar ochiq e'lon qilinadi" (GATS III-modda – shaffoflik).

23-modda ("Gid va ekskursovodlarning malakasini sertifikatlashtirish") – tan olish:

"Chet elda olingan malaka/sertifikatlar o'zaro tan olish tamoyillariga muvofiq (GATS VII-modda) ekvivalentlik asosida tan olinadi; zarur hollarda test yoki qisqa moslashuv yo'li bilan tasdiqlanadi; fuqarolik/rezidentlik cheklovlari qo'llanmaydi".

B) "Litsenziyalash, ruxsat berish va xabardor qilish tartib-taomillari to'g'risida"gi Qonun (O'RQ-701, 2021-y.) moddalarida turizmga nisbatan umumiy normalarni GATSning ichki tartibga solish intizomlariga moslashtirish tavsiya qilinadi. Jumladan, yangi 20-moddaga (1) (sektorlararo qoidalar)ni qo'shish maqsadga muvofiq:

1. Turizm xizmatlari bo'yicha barcha ruxsatlar yagona elektron portalda, aniq vaqt me'yorlari va apellyatsiya tartiblari bilan ko'rsatiladi;

2. Talablar mutanosib va maqsadga muvofiq bo'lishi, iqtisodiy ehtiyoj testi kiritilmasligi;

3. To'liq ingliz tilidagi shakllar va to'lovlar ro'yxati e'lon qilinishi lozim.

Shu o'rinda, JSTga qo'shilish jarayonida Xitoy tajribasiga to'xtalsak. Qo'shilish jarayonida o'z manfaatlarini imkon qadar himoya qila olgan va o'z shartlarini belgilay olgan ko'plab davlatlar mavjud. Masalan, Xitoyni olaylik. Investorlar Xitoy aksiyalari narxini oshirib, ularni qayta sotishni xohlagan bo'lsa-da, hukumat bu jarayonni iloji boricha qiyinlashtirishgan, hatto ba'zida shartnoma majburiyatlarini bajarmaslikka uringan. Xitoy JSTga a'zo bo'lganidan so'ng uning yalpi ichki mahsuloti to'rt barobar, ya'ni 2001-yildagi 1049 mlrd dollardan 2010-yilda 4534 mlrd dollargacha o'sdi. To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi esa ikki

barobardan ziyod ko'paydi. Xizmat ko'rsatish sohasiga kelsak, Xitoy 2001-yil dekabr oyida rivojlanayotgan mamlakat maqomida o'n besh yil davomidagi uzoq muzokaralardan so'ng JSTga a'zo bo'ldi. Shu bilan birga, xizmat ko'rsatish sohasini xorijiy kapitalga ochish bo'yicha cheklovlarni saqlab qolish huquqini qo'lga kiritdi (Xiaohui, 2011). Bu faktlar Xitoy ushbu xalqaro tashkilotga qo'shilishdan ko'proq manfaat ko'rganini va o'z iqtisodiy rivojlanishida katta yutuqlarga erishganini ko'rsatadi. Shu bois, O'zbekistonning JSTga kirishi jarayonida yengillashtirilgan litsenziya tartibi qoldirilishi, sertifikatlashning mamlakat fuqarolari bilan teng qoidalari joriy etilishi, avvalo, davlat manfaatlarini himoya qilish hamda xorijiy davlatlar (Xitoy Xalq Respublikasi, Turkiya Respublikasi) amaliy tajribasiga asoslanadi.

Xulosa

Albatta, yuqoridagi takliflar O'zbekistonning manfaatlaridan kelib chiqqan holda muayyan cheklovlarni qo'llash (muzokaralar davomida muddatlarni kelishish orqali) tatbiq etilishi maqsadga muvofiqdir. Zero, JSTga qo'shilgan mamlakatlar hukumatlarida liberallashtirish puxta o'ylangan tarzda amalga oshirilishini ta'minlash uchun tegishli qonunchilik cheklovlarini joriy etishga muntazam ravishda tajriba va resurslar yetishmaydi. Shunday qilib, JST a'zolari qo'shilgan mamlakatlardan tezda liberallashtirishni so'rash orqali tartibsiz va izchil bo'lmagan liberallashtirish modeli qabul qilindi. Shu bilan birga, qo'shilayotgan hukumatlar o'zlarining tartibga solinmagan xizmat ko'rsatish sohaslarini xorijiy raqobatga ochib qo'yish orqali o'z iqtisodiyotlarining katta qismi ustidan nazoratni yo'qotishlari mumkin. Bu JST asoslanadigan tamoyillarga ziddir. JSTga a'zo bo'lish jarayonida har bir qo'shiluvchi mamlakatning muhim iqtisodiy tarmoqlarida muayyan institutlar yaratishni qo'llab-quvvatlashini to'xtatmaslik maqsadga muvofiqdir (Lanozska, 2001).

Demak, xulosa sifatida ta'kidlash joizki, O'zbekistonning GATSga integratsiyasi turizm sohasida qonuniy islohlarni talab qiladi. Eng avvalo, litsenziyalash va regulyatsiya sohasidagi qayta nazorat, mavjud litsenziya tizimini yumshatish lozim. Shuningdek, chet el subyektlari uchun bozor ochilishi, milliy va chet ellik subyektlarga teng shartlar hamda cheklovlarni qayta ko'rib chiqish zarur. Bozorga kirish (*Market access*) majburiyatlari, mamlakatni milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda GATS ro'yxatiga muvofiqlashtirish – asosiy talablar sirasiga kiradi. Ushbu faoliyatni amalga oshirish jarayonida mamlakat o'z manfaatlaridan kelib chiqishi maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Olingan ilmiy natijalar shuni ko'rsatadiki, JSTga a'zo bo'lish mamlakat turizm sohasi oldiga yangi imkoniyatlar bilan bir qatorda, muayyan majburiyatlarni ham qo'yadi. Milliy qonunchilikka kiritilayotgan takliflarning samarali ijrosini ta'minlash maqsadida institutsional, normativ-huquqiy va raqamli mexanizmlarni takomillashtirish zarur.

Birinchidan, JST va GATS majburiyatlari bo'yicha idoralararo muvofiqlashtiruvchi mexanizm yaratilishi lozim.

Ikkinchidan, litsenziyalash va sertifikatlashtirish tartib-taomillari shaffof va mutanosib bo'lishi, o'tish davrlari aniq belgilanishi kerak.

Uchinchidan, mahalliy turoperatorlar va xizmat ko'rsatuvchilarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari saqlanib qolishi, xorijiy investorlar bilan qo'shma loyihalar rag'batlantirilishi maqsadga muvofiq.

Tadqiqotda O'zbekistonning JSTga qo'shilishi sharoitida turizmni rivojlantirish istiqbollari belgilandi. Xususan, turizm sohasiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, xizmatlar sifati va raqobatbardoshligini oshirish, zamonaviy infratuzilmani shakllantirish hamda xalqaro marketing strategiyalarini qo'llash kabi omillar alohida ahamiyat kasb etadi. Bu esa mamlakatning jahon turizm bozorida faol ishtirok etishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, JST talablarini inobatga olgan holda O'zbekiston Respublikasining turizm sohasidagi milliy qonunchiligini muvofiqlashtirish zaruriyati asoslab berildi. Bunda litsenziyalash va sertifikatlash tizimini takomillashtirish, xalqaro standartlarga muvofiq xizmat ko'rsatish mexanizmlarini joriy etish, iste'molchilar huquqlarini himoya qilishni kuchaytirish kabi yo'nalishlar muhim ahamiyatga ega. Ushbu islohotlar sohani huquqiy jihatdan mustahkamlash bilan birga, uning institutsional rivojlanishini ta'minlaydi.

REFERENCES

1. Abdurasulova, D.D. (2021). O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishi sharoitida xizmatlar savdosini liberallashtirish masalalari [Issues of liberalization of trade in services in the context of Uzbekistan's accession to the WTO]. *Iqtisodiyot va huquq jurnali [Journal of Economics and Law]*, 3, 45–52.
2. Azar, V. (1999). Turisticheskaya otrasl yavlyaetsya nezavisimym reguliruyushchim organom [The tourism industry is an independent regulatory body]. *Rossiyskaya turisticheskaya gazeta [Russian Tourist Newspaper]*, 24.
3. Darren, H. (2002). The General Agreement on Trade in Services and the impact of trade liberalisation on tourism and sustainability. *Tourism and Hospitality Research*, 4(3), 226.
4. General Agreement on Trade in Services (GATS). (1995). World Trade Organization. Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/gatsintr_e.htm
5. Hockman, B. M., & Kostecki, M. M. (2009). The Political Economy of the World Trading System: The WTO and Beyond (3rd ed.). Oxford University Publ
6. Hockman, B. (1993). Safeguard Provisions and International Agreements Involving Trade in Services. *The World Economy*, 16, 29–49.
7. Hockman, B. (1996). *Assessing the General Agreement on Trade in Services*, in Will Martin and I. Alan Winters (eds.), *the Uruguay round and developing economies*. Cambridge University Publ.
8. Ibragimova, N. (2020). Institut prognozirovaniya i makroekonomicheskikh issledovaniy [Institute of Forecasting and Macroeconomic Research]. *Ekonomicheskii obzor [Economic Review]*, 12(250). <https://review.uz/post/sfera-uslug-v-rakurse-vstupleniya-v-vto>
9. Islamxo'jayev, Kh. (2020). O'zbekistonning JSTga integratsiyalashuvi va xizmatlar sektori rivoji [Uzbekistan's integration into the WTO and the development of the services sector]. Tashkent: University of World Economy and Diplomacy Publ.
10. Lanoszka, A. (2001). The World Trade Organization (WTO) and the accession process: testing the implementation of the multilateral trade agreements. [Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy]. Dalhousie University Halifax, Nova Scotia.
11. Mitsuo, M., Thomas, J. S., & Petros, C. M. (2009). *The World Trade Organization: Law, Practice, and Policy* (p. 675). Oxford and New York: Oxford University Publ.
12. Porter, M. E. (1998). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Publ.
13. United States Code. (1984). The Trade and Tariff Act of 1984, Pub. L. No. 98–573, 98 Stat. 2948.
14. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2023). *Tourism Highlights 2023 Edition*. Madrid: UNWTO Publ.
15. World Bank. (2023). *Uzbekistan: Economic Update – Transition to Market Economy and Trade Integration*. Washington, DC: The World Bank Group.
16. Xiang, Z., & Fesenmaier, D. R. (2017). *Analytics in Smart Tourism Design*. Cham: Springer.
17. Xiaohui, W. (2011). No Longer Outside, Not Yet Equal: Rethinking China's Membership in the World Trade Organization (p. 270). Chinese Jil. Oxford University Publ. <https://academic.oup.com/chinesejil/article-abstract/10/2/227/349047>
18. Zhang, L., & Song, H. (2021). Tourism and Economic Development under WTO Framework: Lessons from China's Experience. *Journal of World Economy and Policy*, 14(2), 115–129.

**O'ZBEKISTON
QONUNCHILIGI TAHLILI**

ILMIY-TAHLILIY JURNAL
2025-YIL 4-SON

**ОБЗОР
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА
УЗБЕКИСТАНА**

НАУЧНО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
2025 ГОД № 4

**UZBEKISTAN
LAW REVIEW**

SCIENTIFIC ANALYTICAL JOURNAL
2025 ISSUE 4

VOLUME 2 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/TSUL.UZLAWREV.2.4.

ISSN 2181-8118

DOI: 10.51788/TSUL.UZLAWREV.